

Nils Halses Høj

Dysse

Bondestenalder

Dysse

Langdyssen "Nils Halses Høj" i ager set fra vest.

Nils Halses Høj - langdyse ved Sælvigbugten

Langdyssen "Nils Halses Høj" eller Nør Vols Høj" (1874) er fra den tidlige bondestenalder omkring 3.500 f. Kr.

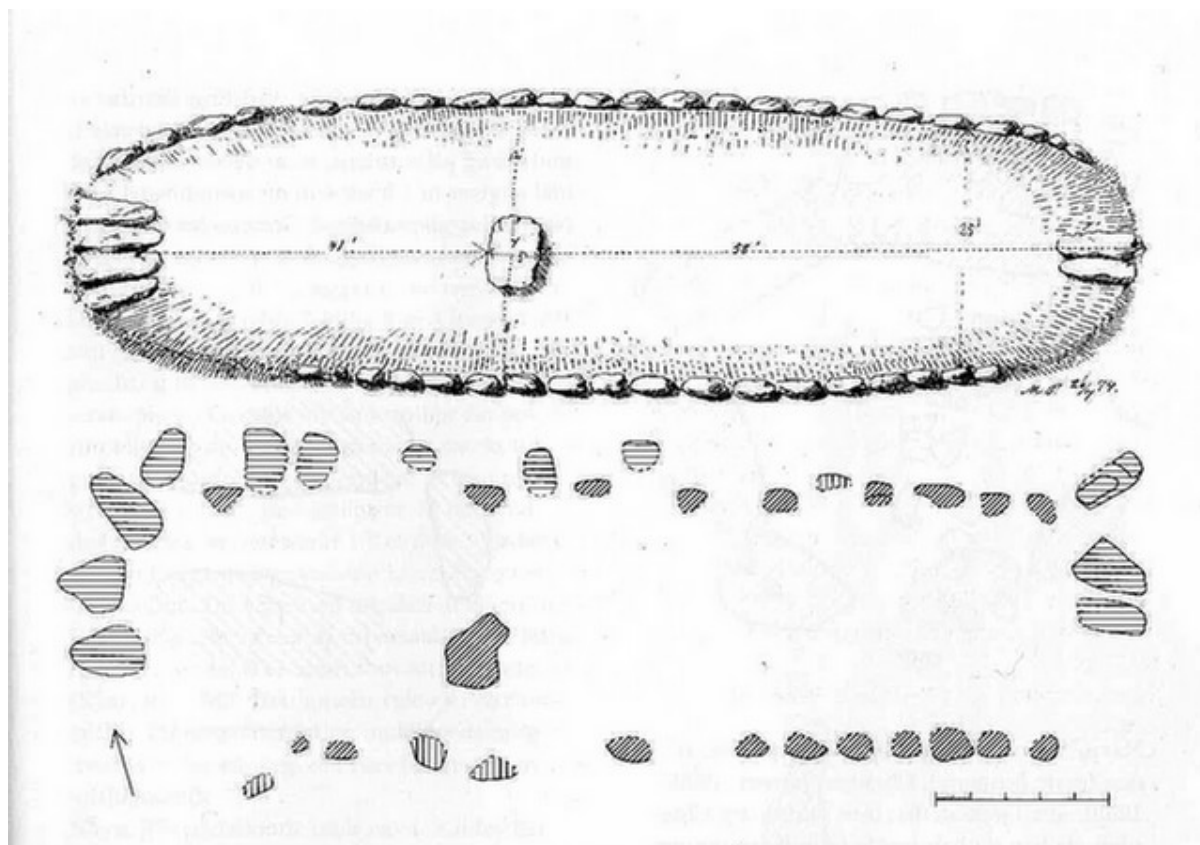
Langdyssen "Nils Halses Høj" i ager set fra vest.

Den øst-vest orienterede dysse ligger på ret flad mark, kun ca. 200 m. vest for den nuværende kyst ved Sælvig-bugten. Højen indenfor den omsluttende randstenskæde er omkring 1 m. høj og 32 x 8 m. stor. Højfylden er dog ret udskreden og skjuler nu en del af de oprindeligt 44 registrerede randsten omkring højen - i dag ses kun 31.

Grundplan af Nils Halses Høj, 1874. Tegn. J.M. Petersen, Nat. Mus.

Et karakteristisk træk for bondestenalderens langdysser er, at de ofte har markante store randsten ved endegavlene. På en ældre optegning fra 1874 af langdyssen ses således 4 store såkaldte "stævnsten" i vestenden samt 2 i østenden, hvorved graven antager form af et skib med høje stævne.

Runddysser - langdysser - jættestue. Udviklingen i stenalderens storstensgrave.

Nils Halses Høj indgår i et lokalt kompleks af oldtidsgrave på sydsiden af Samsø's smalleste sted mellem Sælvig bugten og Stavns Fjord, hvor havet i ældre stenalder adskilte Samsø i to dele. I Rævebakkerne" ca. 1 km. syd for Nils Halses Høj kendes i alt 17 dysser og gravhøje fra bondestenalder og bronzealder - bl.a. den store "Angantyr's Høj" og syd herfor findes også det tankevækkende stedsnavn "Snekkehøj" - se også Kanhavekanalen.

Det er ukendt hvorfor højen kaldes "Nils Halses Høj" og der kendes ej heller noget sagn eller anden overlevering som belyser dette. Langdyssen er en videreudvikling af de tidlige enkeltstående runddysser som siden hen udvikledes til jættestuer, som mod bondestenalderens afslutning fungerede som store fælles gravanlæg med gentagne gravlæggelser.

Langdyssen "Nils Halses Høj" i ager set fra vest.

Langdysser kan rumme adskillige grave, men i Nils Halses høj ser det ud til, at der kun er én central anlagt grav svagt forskudt mod vest i højens midte. Her ses toppen af en stor dæksten som forsegler et endnu ikke undersøgt og sikkert stenopbygget gravkammer i højen.

Langdyssens nordre langside med væltede og jorddækkede randsten. Set fra nordøst.

Det ser ej heller ud til, at der har været nogen kammergang fra højens ydre og frem til kammeret. Kammergangene til langdysserne, som næsten altid er orienteret øst-vest, udgår næsten altid fra den sydlige højfod og vinkelret på højen frem til kammeret.

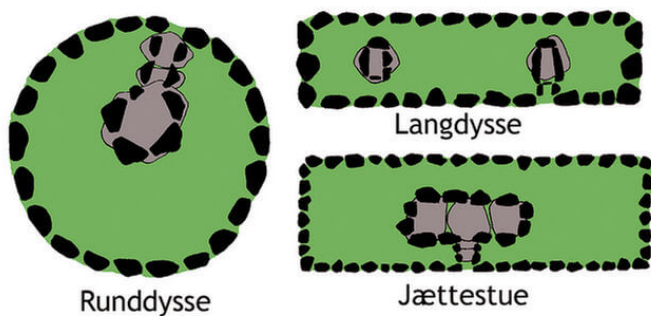
Ved langdyssens vestende er der gjort et interessant fund. På en lille stenlægning ind mod dyssen fandt Jakob Klejs – en lokal bonde – i 1921 et nakkestykke af en stridsøkse fra stenalderens afslutning omkring 2.000 f. Kr. Øksen er speciel ved at der senere – sikkert i den efterfølgende bronzealder – blev indhugget 3 små skålformede gruber, såkaldte ”skåltegn” på øksen. Om den herefter blev bevidst ofret ved langdyssen må stå usagt hen. Øksen findes i dag på Nationalmuseet.

For 20 år siden var langdyssen helt tilgroet med krat og træer, hvorved den stabiliserende græsbevoksning på højen næsten var forsvundet. Takket være løbende pleje og tilsyn, fremstår den nu igen synlig i terrænet som et minde om oldtidens Samsinger for mere end 5.000 år siden.

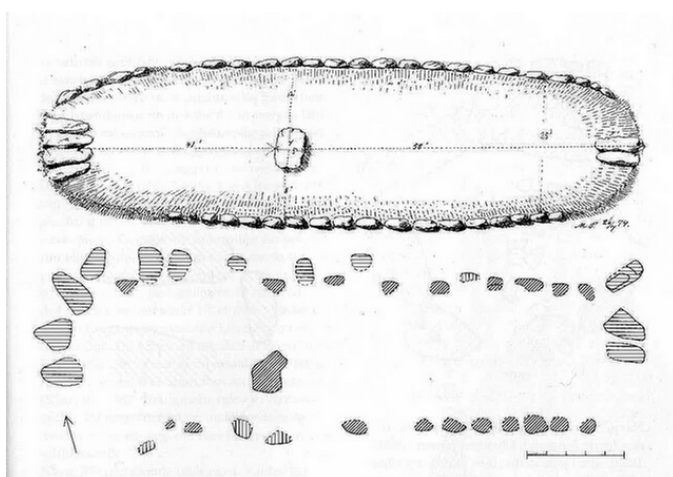

Langdyssens høj med top af dækstenen over højens eneste gravkammer. Set fra øst.

Nogle af dyssens sten er afsprængte eller helt fjernet. Dette foregik før 1937 hvor alle synlige fortidsminder blev beskyttet af lovgivningen. Stenalderens storstensgrave – dysser og jættestuer – havde forinden gennem århundreder været genstand for intensivt genbrug af de store sten som byggemateriale til huse, veje eller broer. Tusinder af de oprindeligt ca. 20.000 storstensgrave som vi har kendskab til har eksisteret er herved forsvundet eller reduceret til åbne ruiner. Nils Halses Høj er en af de ca. 3.200 fredede storstensgrave vi har tilbage - og tilmed i ganske velbevaret stand.

Runddysse - langdysse - jættestue. Udviklingen i stenalderens storstensgrave.

Grundplan af Nils Halses Høj, 1874. Tegn. J.M. Petersen, Nat. Mus.

Langdyssens nordre langside med væltede og jorddækkede randsten.
Set fra nordøst.

Langdyssens høj med top af dækstenen over højens eneste
gravkammer. Set fra øst.

Adgang

- Nils Halses Høj ligger kun ca. 50 m. øst for landevejen "Havvejen mellem Sælvig og Nordby ved 11.4 km mærket.
- Parkering henvises til strandområdet sydvest for landevejen.
- Til fortidsmindet er der kun adgang til fods.

Faciliteter

- Informationsskilt ved langdyssen
- Afstand til fortidsminde: ca. 300 m.

Særlige Forhold

- Vis hensyn til evt. afgrøder på omliggende mark.
- Færdsel er kun tilladt på friarealet vest for højen og langs frizonen rundt om langdyssen.

Relateret litteratur

356 Oldtidsminder på øerne – *Henning Dehn Nielsen (Gyldendal, 1977)*

Samsøs store stengrave – *Palle Eriksen (Skippershoved forlag, 1990)*

Vejviser til Danmarks Oldtid – *Ingrid Falktoft Andersen (Wormianum, 1994)*

Danmarkshistorien bind 1-2, Stenalderen – - (*Sesam, 1981-84*)

Danmarks Oldtid, Stenalderen – *Johannes Brøndsted (Gyldendal, 1. udgave 1938-40)*

Stendysser - Arkitektur og funktion – *Palle Eriksen & Niels H. Andersen (Jysk Arkæologisk Selskab, 2014)*

Praktisk Information

ADRESSE

8305 Samsø, Midtjylland

EJERFORHOLD

Privatejet

GPS
55.880140, 10.596280

UTM
E599842 N6193977

© 2026 Joomla!konsulenten • fortidsmindeguide.dk